

La sociolingüística històrica: una alternativa a l'anàlisi del canvi lingüístic

per Antoni Mas i Miralles

Resum

Aquest article situa la sociolingüística històrica com una part dimanant del variacionisme i integrada en la microsociolingüística. A més, descriu els principis teòrics en què es fonamenta per analitzar el canvi lingüístic en procés. Apareix com una doble alternativa; primer, i dins de la lingüística històrica, com una eina d'estudi del canvi lingüístic i, segon, i dins del variacionisme, com una possibilitat d'anàlisi de la documentació escrita des del pla diacrònic. També repassa els factors socials que s'han investigat des d'aquesta branca de la sociolingüística dins el reduït volum d'obres que s'han publicat fins ara.

Sumari

1. La sociolingüística
2. La sociolingüística de la variació
3. La sociolingüística històrica
 - 3.1 Anàlisi del canvi lingüístic
 - 3.2 Anàlisi del codi escrit
 - 3.3 Els factors socials
 - 3.3.1 El factor diatòpic
 - 3.3.2 El factor diacrònic
 - 3.3.3 El factor diastràtic
 - 3.3.4 El factor diafàsic
4. Conclusió
5. Bibliografia

1. La sociolingüística

La interrelació llengua-societat ha estat present al llarg de la història en les diferents disciplines lingüístiques. Però, no va ser fins mitjan segle XX quan la sociolingüística accepta aquesta relació com un axioma dels seus plantejaments i estableix l'anàlisi d'aquests dos elements intrínsecament imbricats d'una forma sistemàtica. No són escassos els exemples en la lingüística que ratifiquen aquest vincle entre la llengua i el medi social. En poden ser testimonis els estudis de l'antiga Grècia, o les obres dels filòsofs del llenguatge alemanys Herder o Humboldt, o totes les obres de gramàtica històrica dels segles XIX i XX –que inevitablement havien de fer referència als factors externs de la llengua–, com també les propostes de Saussure per diferenciar una lingüística interna i una altra d'externa, o les obres dels semiòlegs Sapir i Whorf, autors de la teoria de la relativitat lingüística, sense oblidar els treballs de dialectologia, la majoria dels quals incloïen una referència al marc sociohistòric del lloc estudiat.

Amb tot, però, altres disciplines han volgut mantenir-se al marge d'aquesta interrelació, entre les quals cal ressaltar l'estructuralisme i el generativisme. Aquestes disciplines plantejaven la llengua com un sistema homogeni i invariable, amb la qual cosa aconseguiren una perspectiva de la llengua totalment abstracta i desconnectada del seu entorn. Com a oposició a aquests plantejaments, sorgeix la sociolingüística, una multidisciplinària que estudia l'ús que fa de la llengua una determinada comunitat.

Indubtablement, la sociolingüística naix també amb el suport d'altres disciplines, principalment de l'etnografia de la comunicació –que analitza la llengua com a element inseparable del context cultural– i de la sociologia. I aquesta mateixa òptica va permetre que W. Labov considerara aquesta disciplina dividida en dos vessants diferents: la sociolingüística àmplia i la sociolingüística estricta. En coherència amb aquest plantejament i dins d'aquest marc referencial, podem diferenciar també una macrosociolingüística i una

microsociolingüística. En la primera podríem encabir la sociologia del llenguatge i part de l'anomenada sociolingüística àmplia, que s'ocuparia de l'anàlisi de la llengua com una projecció de les ciències socials, com ara la sociologia, l'antropologia, etc. La segona abraçaria la sociolingüística estricta i l'etnografia de la comunicació, i es dedicaria a l'estudi del fet lingüístic.

2. La sociolingüística variacionista

Dins de la microsociolingüística incloem la sociolingüística variacionista que s'encarrega d'estudiar la correlació de la variació lingüística amb la variació social. La gran aportació del variacionisme fou girar el seu punt d'interès cap a la parla i la lingüística externa, amb la seguretat d'estar analitzant no aquell parlant-oient ideal i utòpic, tal com proposava el generativisme, sinó de veure en la llengua el sistema que la societat ha conformat. Hi ha variació des del moment que s'accepta la influència del context social –que, òbviament, també és variable– sobre la llengua. Aquesta conté el suficient grau de ductilitat per a acceptar les modificacions que li imposa el context social. Des d'aquesta nova perspectiva teòrica, doncs, la llengua es defineix com un sistema ordenadament heterogeni i dinàmic (Weinreich, Labov i Herzog, 1968).

Sabem cert que la variació lliure, tal com proposava el generativisme, no existeix, sinó que, més aviat, la variació respon a uns patrons socials correlatius on intervenen els factors externs com el geogràfic, que produeix la variació diatòpica; el temporal, responsable de la variació diacrònica; el social, que genera la variació diastràtica, i, finalment, el contextual, que s'encarrega de la variació diafàsica. Acceptada aquesta correlació, doncs, hem de suposar que la variació no pot ser considerada mai com a aleatòria, sinó que actua de forma totalment sistemàtica.

D'altra banda, l'estudi de l'heterogeneïtat de la llengua no sols es fonamenta en una anàlisi qualitativa, sinó que es complementa també amb una altra quantitativa. Per això, aquesta disciplina s'ha proveït d'un model empíric, seguint el mateix plantejament d'altres ciències socials. Aquest model analític, que segueix el mètode de les enquestes de la sociologia i de l'estadística matemàtica, es basa en la introducció dels factors lingüístics i socials en un programa informàtic anomenat VARBRUL el qual ens proporcionarà, amb un càlcul logarítmic, els índexs de probabilitat d'aparició de les diferents variants.

3. La sociolingüística històrica

3.1 Anàlisi del canvi lingüístic

La perspectiva històrica dins de les investigacions lingüístiques pren un protagonisme especial d'ençà mitjan segle XIX. A partir de la comparació de les llengües per esbrinar les relacions genètiques i la posterior formulació de famílies lingüístiques, s'arribà a la perspectiva historicista que desembocà en la gramàtica històrica. D'aleshores ençà, el principi de l'evolució de les llengües esdevingué un clar axioma en moltes investigacions de la lingüística històrica. A més, aquest acord epistemològic dins dels estudis lingüístics portaren F. de Saussure a establir la famosa dicotomia entre sincronia i diacronia. En principi, la possibilitat de diferenciar un estudi amb un paradigma sincrònic o diacrònic ja era un pas important per remarcar, sobretot, el caràcter dinàmic del sistema lingüístic. Però, tot i aquest gran pas, l'estructuralisme i el generativisme es dedicaren a desenvolupar sols el vessant sincrònic, i a més no saberen superar la dicotomia saussuriana, ja que no pogueren resoldre de forma satisfactòria la correlació temporal dels diversos estats lingüístics sense oblidar tota l'etapa intermèdia. Dins d'aquesta línia, l'estructuralista americà Bloomfield afirmà el 1933 que era impossible l'estudi del canvi lingüístic si no s'analitzaven llengües emparentades o es comparaven diferents estadis d'una llengua.

I és en aquest punt on el corpus teòric de la sociolingüística històrica ofereix una alternativa més resolutive per a l'anàlisi del canvi lingüístic. Com ja hem assenyalat abans, la teoria de la sociolingüística s'ha desenvolupat a partir de la base segons la qual la llengua és un sistema ordenadament heterogeni i variable. Aquesta base que considera la coexistència de l'heterogeneïtat i de la variabilitat en la llengua dins d'un pla sincrònic representa una nova visió de la lingüística històrica, ja que així podem obtenir una perspectiva diacrònica des d'un estudi sincrònic.

Els estudis de Labov (1966), i més tard els de Weinreich, Labov i Herzog (1968), demostraren de forma fefaent la possibilitat de fer anàlisis diacròniques des de la sincronia. A partir de les diferències de l'espectre generacional dels parlants enquestats es podia entreveure, d'una banda, l'existència de la variabilitat –i per tant de canvi lingüístic– i, d'altra banda, la direcció d'aquest canvi a partir de l'observació de la variabilitat produïda en les generacions més grans i en les més joves. Aquestes noves teories han donat lloc als conceptes, per una banda, de *temps aparent*, que suposa l'estudi lingüístic sincrònic però conjugant les dades obtingudes amb els diferents estrats socials en relació amb l'edat. Per a formular aquest axioma, hem de tenir en compte, prèviament, que el sistema lingüístic aprés en l'adolescència es manté, si fa no fa, estable al llarg de la vida, ja que, si no és d'aquesta manera, no podríem veure el diferent ús de les variables que fa la gent de 60, 40 o 20 anys, per exemple, fet que alhora ens permet també deduir quina variació s'utilitzava, quina es fa ara i, possiblement, quina s'utilitzarà després. D'altra banda, l'altra possibilitat ens la dona el temps real, que és l'estudi diacrònic per mitjà de l'anàlisi de la parla dels individus en diferents èpoques.

D'aquesta manera, la variació i el canvi lingüístic esdevenen dos fenòmens paral·lels, ja que un concepte i l'altre són les dues cares d'una mateix procés lingüístic. Tot i això, hem d'advertir, però, que no sempre que apareix la variació hem d'entendre que estem dins d'un procés de canvi, ja que dins de la variació sincrònica hem de diferenciar entre variables estables i no estables. Per contra, sempre que descobrim un canvi en la llengua és perquè estem davant de la variació. I sols en aquest segon cas, doncs, podem argüir que la variació –en aquest cas la no estable– és també símbol d'un canvi lingüístic en curs.

A partir d'aquests fonaments teòrics sobre el canvi lingüístic, la sociolingüística històrica pot analitzar la llengua del passat des de dues perspectives. Si se situa en el pla sincrònic, hi observarà la variació com un model possible de canvi lingüístic, comprovant prèviament si les variables són estables o no. Si, per contra, se situa en el pla diacrònic, hi podrà investigar tant la variació com el canvi lingüístic gràcies a les variables no estables enregistrades en els diferents talls sincrònics. Seguint amb aquesta proposta teòrica, Labov conclou que l'anàlisi de la realitat lingüística actual serveix per a explicar quina era la realitat del passat, i viceversa; és a dir, la situació lingüística del passat també serveix per a entendre l'actual.

3.2 Anàlisi del codi escrit

La majoria d'estudis engegats en la sociolingüística de la variació s'han fet a partir de mostres de textos orals. Amb aquest condicionament, les anàlisis lingüístiques han de ser sempre sincròniques (tot i comptar amb l'avantatge del temps aparent), ja que, si volem recular en el temps, no podem retrocedir més enllà del segle XIX, és a dir, de l'època en què podem comptar amb material d'enregistrament fonètic. Per això, una altra possibilitat és la proposta metodològica plantejada per la sociolingüística històrica, la qual planteja l'alternativa de treballar amb documentació històrica, és a dir, amb textos escrits. Aquesta possibilitat suposa l'inconvenient d'haver de variar algunes coordenades analítiques respecte dels textos orals, però, en canvi, aconseguim també l'avantatge de poder traslladar-nos a qualsevol etapa de la història de la llengua.

Dins d'aquesta dicotomia, entre la llengua oral i l'escripta, hem d'assenyalar, com un axioma primordial, que la llengua és bàsicament producció oral. Acceptat aquest principi, doncs, també hem d'apuntar, a continuació, l'inconvenient d'estudiar la llengua en aquest únic nivell, ja que l'expressió oral només es pot investigar en l'estadi sincrònic coetani, com ja hem assenyalat més amunt. Conscients d'aquesta disjuntiva entre els dos codis, hem de tindre present també les característiques de la llengua escrita, tal com exposa Martí (1989: 21): "Crec que no és correcte no admetre que l'expressió escrita, sigui del caràcter que sigui, pel mateix fenomen de l'escriptura, comporta sempre una tensió especial, de la qual resulta un producte allunyat poc o molt de l'expressió oral".

És obvi, doncs, la diferència diafàsica entre la llengua escrita i la parlada, però podem també afegir que en la producció escrita es pot perfectament distingir-hi nivells més o menys formals en relació amb les propietats de la documentació, la qual, dins d'un continu de major a menor formalitat, ens pot aproximar a la llengua parlada. D'altra banda, per a qualsevol anàlisi de sociolingüística històrica hem de tenir present que l'expressió escrita presenta una sèrie de característiques que hem de conèixer a l'hora de formular les conclusions d'una investigació, i que podem resumir en aquests dos punts:

a) En primer lloc, si per a la metodologia dels estudis variacionistes és fonamental l'observació de les freqüències de les diverses variants, hem de tindre en compte que la llengua escrita, en canvi, tendeix a reduir de forma considerable l'aparició de les possibles freqüències de les variants, és a dir, a frenar el nombre d'aquestes, a causa, és obvi, del mateix caràcter conservador que desenvolupa l'escriptura. D'aquesta forma, podem concloure que la llengua escrita ofereix una certa resistència al còmput variacionista de qualsevol estudi.

b) En segon lloc, la llengua escrita representa sempre un problema per a la datació de qualsevol fenomen lingüístic, ja que hem d'advertir que l'aparició d'un determinat fet en els documents no vol dir que s'haja de situar cronològicament en la data del document –fins i tot sabent que és la primera vegada que apareix a la llum–, perquè, pel mateix caràcter conservador que hem assenyalat adés, qualsevol tret lingüístic observat en l'escriptura significa que en l'expressió oral ja feia temps que es produïa.

3.3 Els factors socials

Com ja hem assenyalat més amunt, el paradigma d'anàlisi utilitzat per la sociolingüística de la variació en els treballs sincrònics sobre la llengua oral és perfectament aplicable als estudis de sociolingüística històrica. Cal tenir en compte que els factors que han intervingut en la variabilitat de la llengua han estat sempre els mateixos i, per tant, podem disposar igualment d'aquests elements en la metodologia d'aquesta disciplina. Dit això, també hem de remarcar que els factors geogràfic, temporal, social i contextual no sempre han estat explotats amb el mateix aprofundiment en els escassos treballs de sociolingüística diacrònica que a hores d'ara han vist la llum.

3.3.1 El factor diatòpic

El diferent origen del document històric ens pot servir per analitzar aquest factor diatòpic. En realitat, és l'origen de l'autor del document el referent que ens ha d'interessar, ja que un document datat en un determinat lloc, però d'un autor forà, i amb els trets dialectals no adscrits al lloc on es produeix el text, no ens val per a l'anàlisi del factor. De la mateixa manera, pot ser vàlid un autor que, tot i tenir un origen forà al lloc de redacció del document, comparteix, però, les característiques dialectals del lloc on se signa el document.

Aquest factor diatòpic apareixia a l'obra de B. Montoya (1986) en l'estudi de les diverses variables enregistrades en els processos judicials dels textos procedents de tres zones: el Comtat d'Elda, la Vall de Novelda i l'Horta d'Oriola. Tres comarques disposades de nord a sud i que servien a l'autor per determinar l'arribada de les influències del castellà, que procedien del sud, com la forma verbal *ha-hi* o els elements lèxics *llevar* i *sacar*. En canvi, quan les innovacions procedien del cap i casal del Regne, aquestes s'expandien de nord cap a sud, com així s'esdevingué amb el canvi de la preposició *ab>en* i el morfema d'imperfet de subjuntiu *às>ara*. També trobem aquest mateix factor en l'obra d'A. Mas (1994) en l'anàlisi variacionista de la documentació eclesiàstica de l'edat moderna d'Elx, que és comparada amb la documentació eclesiàstica de la mateixa època de Barcelona –l'hipotètic referent lingüístic medieval– i de València –d'on provenen les influències lingüístiques a partir del segle XVI. D'aquesta manera, hi podem observar com la variant monofonemàtica del fonema prepalatal fricatiu sord /ʃ/ –representada gràficament per una *x*– apareix amb un major índex de probabilitat a la documentació de Barcelona, amb un 0,703, seguida de la il·licitana, que arriba al 0,674, mentre que la de València es queda en un 0,170.

3.3.2 El factor diacrònic

Per raons òbvies, la documentació històrica és la més idònia per a l'anàlisi d'aquest factor. Tot i això, però, també hem d'assenyalar que les condicions d'anàlisi d'aquest factor vénen determinades per les característiques diacròniques de la documentació a estudiar, és a dir, la datació de cada document només ens permetrà una anàlisi en temps real. Dit d'una altra manera, la possibilitat d'una anàlisi en temps aparent només seria possible si trobàrem documentació històrica redactada per diversos autors adscrits a diferents estrats generacionals.

Aquest factor és present també en les dues obres esmentades en el punt anterior. En primer lloc, l'estudi de B. Montoya (1986) divideix la documentació, que majoritàriament data del segle XVII, en dues meitats: el període anterior a 1650 i el posterior a 1651. D'aquesta

manera l'autor hi pot corroborar l'aparició en el segon període de la variant *sacar* o l'augment de la variant lèxica *llevar* en relació amb el temps. En segon lloc, l'obra d'A. Mas (1994) també analitza aquest factor sobre la documentació eclesiàstica que recull entre 1565 i el 1740. Aquest període més ampli està dividit en tres etapes: el primer que abraça des de 1565, aparició de la documentació a partir del Concili de Trento, fins al 1609, expulsió dels moriscos i possible arribada de nombrosos capellans castellans. La segona etapa s'allargaria fins al 1707, any que no cal justificar en el panorama històric valencià, i, la tercera, fins al 1740, any de l'última documentació redactada en català. Amb aquestes tres etapes, podem veure-hi perfectament l'evolució d'algunes variants com la grafia *x* del fonema prepalatal fricatiu sord que reula en el temps a favor de l'altra variant grafemàtica *ix* per influència de València, ja que passa d'un 0,934 a un 0,510, i acaba amb un 0,063; o la forma reforçada de l'article determinat *el* que augmenta en un continu que va des d'un 0,345, a un 0,470 i acaba amb un 0,681.

3.3.3 El factor diastràtic

Aquest factor no ha estat encara estudiat en cap anàlisi de sociolingüística històrica. Les característiques de la documentació, per una banda, i els pocs treballs engegats en aquesta línia d'investigació, de l'altra, no han donat possibilitat encara d'incloure aquest factor en les diferents investigacions. Amb tot, però, la viabilitat d'anàlisi amb aquest factor pot existir perfectament, per exemple, amb la documentació redactada per un autor o una autora, i extraure'n conclusions des del punt de vista del gènere, o per autors de diferent estrat social, com un escrivà, un notari i un canceller, per posar un altre exemple.

3.3.4 El factor diafàsic

A diferència del factor anterior, aquest és, sense cap mena de dubte, l'element d'anàlisi més investigat en aquesta disciplina. Aquesta viabilitat d'anàlisi es troba en relació amb la facilitat de distingir els estils i registres dins de la documentació històrica. Des dels inicis d'aquesta classe d'estudis, S. Romaine (1982) ja diferenciava els tipus de text de vers i prosa, i dins d'aquest darrer tipus assenyalava els estils de prosa jurídica nacional, prosa jurídica local, prosa literària i l'epistolar. Més endavant, F. Gimeno (1985) també distingia en la documentació medieval d'un cartulari d'Alacant i d'Oriola dos tipus de documents jurídics: els originals i els trasllats, i dos tipus també d'estils contextuais: el cancelleresc i el municipal. En la nostra llengua, J. Miralles (1980) delimita en un estudi de l'arxiu municipal de Montuïri i dins de les causes judicials, els estils següents: el juridicocancelleresc, l'epistolar-cancelleresc, el narratiu i el col·loquial. Seguint en els processos judicials, però ara d'Oriola i d'Elda de l'edat moderna, B. Montoya (1986) hi distingeix quatre estils: estil A referit al text que recull les declaracions literàries dels participants, l'estil B que fa referència a aquestes mateixes declaracions recollides pels escrivans, l'estil C que recull els resums que elaboren els jutges i, finalment, l'estil D que recull les parts estereotipades del document. Aquesta distinció de registres torna a aparèixer en l'estudi d'A. Mas (1994) sobre la documentació eclesiàstica d'Elx que és comparada amb el text de la consuetud del Misteri, amb la documentació administrativa del Consell i amb el registre col·loquial dels processos judicials. Per últim, aquest mateix autor, A. Mas (2002), distingeix també en el seu estudi sobre la variació en les diferents còpies de la consuetud de la Festa d'Elx tres estils: primer, el text en vers que és cantat en les representacions assumpcionistes; segon, el text de les acotacions escèniques i, en tercer lloc, el text d'estil espontani que trobem en els apèndixs històrics que recullen algunes còpies de la consuetud.

4. Conclusió

La proposta que fa la sociolingüística per analitzar el procés del canvi lingüístic és la sociolingüística històrica, és a dir, l'anàlisi variacionista de la documentació escrita des del pla diacrònic. És cert que aquesta part de la sociolingüística no compta amb uns fonaments teòrics propis i que existeix com una àrea subsidiària del variacionisme, fins a tal punt que sembla ser-ne més aviat un apèndix. Això no obstant, i malgrat els inconvenients metodològics que alguns, encertadament o no, han descrit, i l'escassa atenció que ha rebut de la comunitat científica, tot això no invalida, però, l'eficàcia d'aquest model que va sorgir amb la voluntat d'esdevenir una alternativa dins de la lingüística històrica a l'estudi i descripció del canvi lingüístic en procés, ja que aquesta proposta analítica no ha estat superada encara per cap altra.

Aquesta condició d'àrea auxiliar, més l'escàs volum teòric i metodològic publicat fins ara, més les severes crítiques provinents d'alguns sectors contraris a les innovacions que suposa la introducció d'un model empíric en la metodologia del variacionisme –i que a vegades procedeixen fins i tot de les mateixes files de la sociolingüística (Mas i Montoya, 2003)–, podrien ser ben bé causes justificatives de la reduïda repercussió que aquesta àrea ha tingut en els àmbits d'investigació lingüística, dins la qual no és aliena tampoc la lingüística catalana. A casa nostra, per exemple, només podem assenyalar l'existència d'un mínuscul grup situat a la Universitat d'Alacant –format concretament per B. Montoya i qui redacta aquestes lletres– que sota el mestratge de F. Gimeno, un dels precursors de la sociolingüística històrica a l'Estat espanyol, ha engegat les poques investigacions que hi ha en la nostra llengua.

Al capdavant, i tal com ho formulà W. Labov, la sociolingüística històrica, amb tots els seus inconvenients, però, ens possibilita entendre millor la llengua actual per mitjà de l'estudi diacrònic de la llengua del passat i, també, ens permet reconstruir els estrats de la llengua anterior amb les aportacions de l'anàlisi de la llengua d'ara. En definitiva, una possibilitat més, doncs, d'apropar-nos a la investigació lingüística des de coordenades encara completament vigents dins d'un marc teòric i epistemològic que té com a base l'anàlisi conjunta dels factors lingüístics i socials.

5. Bibliografia

- GARCÍA, F. *Fundamentos críticos de sociolingüística*, Universidad de Almería, [Almería], 1999.
- GIMENO, F. "Hacia una sociolingüística histórica", *Estudios Lingüísticos de la Universidad de Alicante*. [Alacant], 1983, núm. 1, p. 181-226.
- GIMENO, F. "De sociolingüística histórica: Tradición grafemática y variable fonológica", *BAPLE* [San Juan], 1983 b,11, 2, p. 71-86.
- GIMENO, F. *Dialectología y sociolingüística españolas*, UA, [Alacant], 1991.
- GIMENO, F. *Sociolingüística històrica (siglos X-XII)*, Visor Libros/UA, [Madrid], 1995.
- LABOV, W. *Modelos sociolingüísticos*, Ed. Cátedra, [Madrid], 1983.
- MARTÍ, J. "Producció escrita i producció oral", *Caplletra-6*, [Barcelona], 1989, p. 21-35.
- MAS, A. *La substitució lingüística del català (L'administració eclesiàstica d'Elx en l'edat moderna)*, Diputació d'Alacant, [Alcoi], 1994.
- MAS, A. *La variació lingüística en la consuetud de la Festa d'Elx*, Ed. Denes, [València], 2002.
- MAS, A i MONTOYA, B. "Sociolingüística de la variació: estat de la qüestió" *Caplletra-27*, [en premsa].
- MIRALLES, J. "Sobre l'ús lingüístic en les viles medievals mallorquines. Els llibres de Cort Reial", *Actes del V Col·loqui de l'AILLC*, [Barcelona], 1980, p. 535-569.
- MONTOYA, B. *Variació i desplaçament de llengües a Elda i Oriola durant l'edat moderna*, Institut d'Estudis Juan Gil-Albert, [Alacant], 1986.
- MONTOYA, B. *Els alacantins catalanoparlants. Una generació interrompuda*. IEC, [Barcelona], 2000.
- MORENO, F. *Principios de sociolingüística y sociología del lenguaje*, Ed. Ariel, [Barcelona], 1998.
- SILVA-CORVALÁN, C. *Sociolingüística. Teoría y análisis*, Ed. Alhambra, [Madrid] (1988).
- TURELL, M. *La sociolingüística de la variació*, PPU, [Barcelona], 1995.
- VIAPLANA J. *Dialectología*, Col. Biblioteca Lingüística Catalana, UV, [València], 1996.
- WEINREICH, U., LABOV, W. i HERZOG, M. I. "Empirical Foundations for a Theory of Language Change", LEHMAN, W. P., i Y. MALKIEL (ed.), traducció italiana, 2001.

Antoni Mas i Miralles

Universitat d'Alacant
antoni.mas@ua.es